

AKADEMIA E STUDIMEVE ALBANOLOGJIKE
INSTITUTI I GJUHËSISË DHE I LETËRSISË

*Zhvillimet në shkencat e ligjërimit
dhe lënda e gjuhës dhe e letërsisë
në arsimin parauniversitar*

KONFERENCË SHKENCORE NDËRKOMBËTARE,
mbajtur më 12 korrik 2019

Tiranë, 2020

REDAKSIA: Prof. dr. Tomorr Plangarica
Prof. dr. Valter Memisha
Prof. dr. Laura Smaqi
Prof. as. PhD. Enkeleida Kapia
Prof. as. dr. Adelina Çerpja
Prof. dr. Anila Omari
Prof. dr. Artur Lama
Ma. Engjëllushe Karaj

Faqosi: Engjëllushe Karaj

© Copyright ASA, IGjL

ISBN 978-9928-289-27-8

PASQYRA E LËNDËS

Seanca Plenare

Tomorr PLANGARICA	Prania/Paprania e dijeve, koncepteve e metodologjive të përfuara në shkencat e ligjërimit në tekstet dhe përvojat e mësimdhënies së shqipes në shkollë (në vend të një vështrimi kritik).....	13
Mimoza GJOKUTAJ	Çështje të sotme të mësimi të gjuhës shqipe.....	41
Rami MEMUSHAJ	Paraqitja lineare dhe koncentrike e njohurive në programet e gjuhës shqipe të arsimit parauniversitar.....	65
Artur LAMA	Rreth disa këndvështrimeve për mësimdhënien dhe përvetësimin e gjuhës shqipe në shkollë.....	75
Adelina ÇERPJA	Përndarja e njohurive gjuhësore në programin integral të lëndës “gjuhë shqipe” në arsimin bazë.....	81
Berton SULEJMANI	Programi i sotëm studimor i Katedrës së Gjuhës Shqipe dhe të Letërsisë të Universitetit të Tetovës për formimin e kuadrit parauniversitar.....	97
Lili SULA	Letërsia “jashtë” teksteve shkollore...	109

✚ **Seksioni i Gjuhësisë**

Shkelqim MILLAKU	Roli dhe përmbajtja e sistemit gjuhësor në “Kurrikulat” e gjuhës dhe letërsisë shqipe (klasa 1, 3, 6 dhe 10)	127
Anila ÇEPANI	Çështje dhe propozime për lëndën e gjuhës shqipe në zbatim të nismës “Tri lëndë në gjashtë orë”.....	139
Nexhip MËRKURI	Neurolinguistika dhe dija digjitale për tekstet e gjuhës shqipe.....	147
Idriz METANI	Rimarrja e njohurive nga fusha e leksikologjisë dhe e semantikës në tekstet e sotme të gjuhës shqipe të arsimit parauniversitar.....	165
Lura TURHANI (KOBURJA)	Dukuri të shpjegimit shkencor të termave të gjuhësisë në tekstet e arsimit parauniversitar.....	175
Tefë TOPALLI – Jolanda BIBAJ	Përcaktorët e shprehur me <i>mbiemra</i> + <i>përemra</i> , <i>emra</i> , <i>ndajfolje</i> dhe trajtimi i tyre në botime të ndryshme të lëndës së gjuhës shqipe në arsimin parauniversitar.....	183
Aurela BASHA – Rezarta XHAFERRI	Çështje të përzgjedhjes dhe përshtatjes së teksteve/fragmenteve ilustruese në lëndën e gjuhës shqipe (arsimi parauniversitar).....	203
Albana DEDA (NDOJA)	Mbi problematikat në programet dhe rrjedhimisht tekstet e gjuhës shqipe në arsimin parauniversitar.....	217
Meleq SHOPI – Rakela LUNIKU	Formimi gjuhësor i nxënësve dhe përdorimi i shqipes standarde në tekstet e gjuhës shqipe të arsimit parauniversitar.....	229
Resul TELHAJ	Disa sugjerime për trajtimin e tipave kumtuesorë të fjalive në tekstet e gjuhës shqipe.....	237

Pasqyra e lëndës

Natasha POROÇANI	Lidhjet e gjuhës me letërsinë në procesin e formimit të nxënësit.....	255
---------------------	--	-----

Seksioni i Letërsisë

Merita SAUKU BRUCI	Autorë dhe letërsi arbëreshe në programet e sistemit parauniversitar: probleme dhe propozime.....	269
Ismet OSMANI	Gjuha dhe stili në tekstet e gjuhës dhe të letërsisë shqiptare në shkollat e Republikës së Maqedonisë së Veriut	283
Kastriot GJIKA	Strategji të mësimdhënies së letërsisë në arsimin parauniversitar.....	293
Evalda PACI	Prirje të studimit të teksteve dhe autorëve të letërsisë në botime shkollore shqiptare të gjysmës së parë të shekullit të kaluar.....	299
Edona JAHIU	Disa diferenca dhe ngjashmëri mes gjuhësisë dhe letërsisë.....	309
Migena KAPLLANI	Dukuri dhe probleme të tekstit jo letrar në librat e gjuhës shqipe 6 – 12..	321
Valbona KALO – Ardela TURHANI	Konceptet bashkëkohore në mësimdhënien e letërsisë.....	339
Yllka R. IMERI	Komunikimi përmes teksteve letrare dhe joletrare.....	349
Aishe PAÇE – Denisa PANXHI	Studim mbi reflektimin e çështjeve të gjuhës shqipe dhe të letërsisë te nxënësit e shkollave të mesme në Qarkun e Elbasanit.....	353

Seksioni i didaktikës

Antoneta RAMAJ	Kurrikula e gjuhës shqipe dhe mësuesi	367
----------------	---------------------------------------	-----

Pasqyra e lëndës

Asllan HAMITI – Ajten QAMILI	Programi mësimor i gjuhës shqipe në arsimin fillor për nxënësit e bashkësive të tjera etnike në Republikën e Maqedonisë së Veriut...	381
Feime LLAPASHTICA	Kurrikula e lëndës së gjuhës dhe letërsisë e bazuar në kompetenca.....	401
Irida HOTI	Tekstet e gjuhës shqipe dhe përdorimi i gjuhës.....	411
Evis VASILI	Fjalori politik në tekstet shkollore – Roli dhe rëndësia e teksteve politike në mësim.....	433
Marsela NENI (HAXHIMUSAI)	Probleme të zhvillimit të kompetencave të lëndës së gjuhës në hartimin e tekstit shkollor dhe mësimnxënien në klasë.....	443
Farketa DIBRA – ZEQIRI	Tekstet shkollore të gjuhës dhe letërsisë shqipe në arsimin parauniversitar në Republikën e Maqedonisë së Veriut.....	467
Jonida CUNGU – Laureta MISIRI	Kompetenca gjuhësore si nevojë për përfshirje në kualifikimin profesional	489
Melihate ZEQRIRI	Tekstet shkollore të gjuhës dhe të letërsisë në Kosovë.....	499
Manjola LUMANI (ZAÇELLARI)	Rëndësia e praktikës mësimore në programet e formimit të mësuesve të gjuhës dhe të letërsisë.....	507

**ASLLAN HAMITI
AJTEN QAMILI**

**PROGRAMI MËSIMOR I GJUHËS SHQIPE NË ARSIMIN
FILLOR PËR NXËNËSIT E BASHKËSIVE TË TJERA
ETNIKE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT**

1. HYRJE

Programi i lëndës **Gjuhë shqipe** nga kl. VI-IX të arsimit fillor nëntëvjeçar për nxënës të bashkësive të tjera etnike në Republikën e Maqedonisë së Veriut ka për qëllim që nxënësit ta mësojnë, ta zotërojnë e të shërbejnë me gjuhën shqipe gjatë komunikimit të përditshëm. Mësimi i shqipes në këto katër vitet e shkollimit fillor ofron njohuritë e nevojshme për komunikim elementar në gjuhën shqipe. Kjo siguron mundësi për bashkëpunim, për realizimin e synimeve dhe veprimtarive të tjera shumë të dobishme, për mësimin dhe përdorimin e gjithanshëm të gjuhës shqipe si dhe për përafrim kulturor ndërmjet popujve.

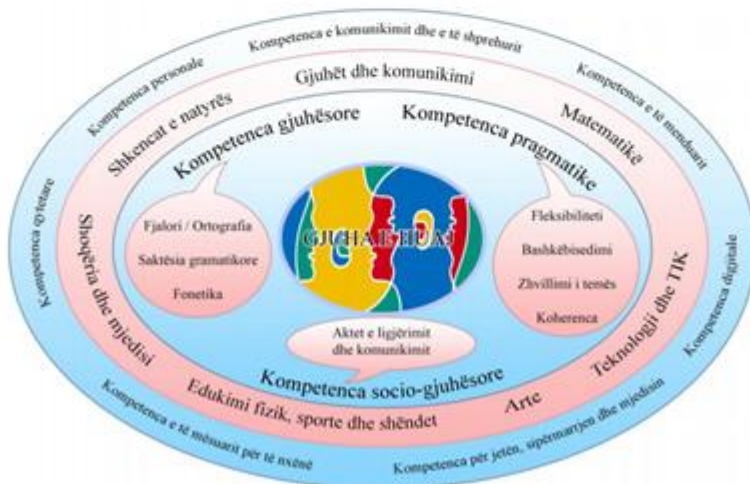
Programi lëndor Gjuhë shqipe nga kl. VI-IX të arsimit fillor nëntëvjeçar (lëndë me zgjedhje) ka në fokus realizimin e kompetencave të përgjithshme të arsimit fillor dhe të kompetencave të lëndës. Gjatë punës për përmbushjen e kompetencave të përgjithshme dhe të kompetencave të lëndës, nëpërmjet mësimin të shqipes do të realizohen temat ndërkurrikulare, të cilat mundësojnë lidhjen e kësaj lënde me jetën e përditshme, shoqërinë dhe botën. Gjatë punës kemi konsultuar jo pak kurrikula të ngjashme.

Në program, gjithashtu, përshkruhet lidhja e gjuhës shqipe me fushat e tjera, në mënyrë që formimi i nxënësit të mos jetë i shkëputur, por tërësor dhe t'i shërbejë formimit të tij të gjithanshëm. Realizimi i programit në lëndën e Gjuhës shqipe mundëson krijimin e një mjedisi të nxëni të përshtatshëm, inkurajues, motivues, gjithëpërfshirës; duke përdorur sa më gjerë dhe në mënyrë efektive teknologjinë informatike.

Në program janë përcaktuar njohuritë, aftësitë, shkathtësitë, vlerat dhe qëndrimet për çdo kompetencë të lëndës si edhe për çdo veprimtari, aftësi dhe shkathtësi gjuhësore që kryen nxënësi për formimin dhe në konsolidimin e kompetencave. Gjithashtu, programi i jep mundësi mësuesit të jetë krijues dhe inovativ në punën e tij, duke përdorur metodat, strategjitë dhe qasjet më bashkëkohore në procesin e mësimdhënies, e mësimnxënies dhe të vlerësimit.

Fusha “Gjuhët dhe komunikimi” nxit dëshirën, kuriozitetin dhe besimin e nxënësve për ta bërë një komunikues të mirë, lexues aktiv e të mëvetësishëm dhe hartues të saktë shkrimesh nga praktika jetësore, të aftë për komunikimin shkrimor me administratën si dhe për shkrim kreativ. Duke pasur një rëndësi të tillë, fusha dhe lëndët që e përbëjnë atë janë një nga detyrat parësore të arsimit, të cilat synojnë të përbushin pesë kompetencat: **të dëgjuarit, të folurit, të lexuarit, të shkruarit dhe përdorimin e drejtë të gjuhës**. Kjo fushë përbëhet nga lëndët: Gjuhë amtare, Gjuhë e huaj e parë, Gjuhë e huaj e dytë.

Diagrami i mëposhtëm paraqet se si programi i gjuhës së huaj është pjesë integrale e kornizës kurrikulare, e cila synon mësimdhënien me në qendër nxënësin si dhe zhvillimin e përgatitjen e tij për t’u bërë anëtar i shoqërisë intelektuale.

Diagrami 1. *Korniza konceptuale e programit lëndor “Gjuhë e huaj e dytë”*

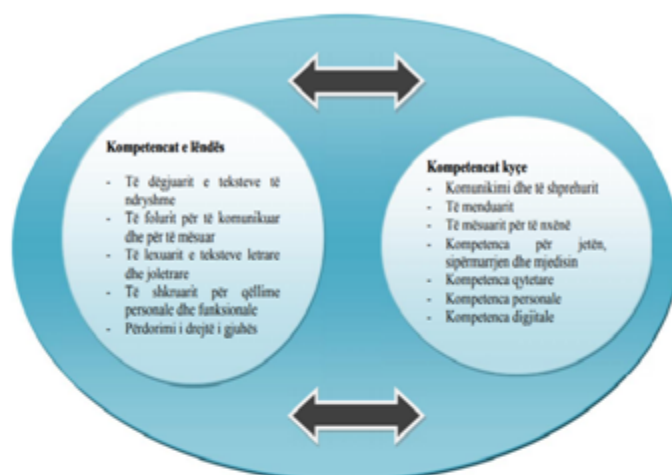
Të nxënit është i orientuar drejt përdorimit të gjuhës në jetën e përditshme. Përgjithësisht, në lëndën e Gjuhës shqipe nga kl. VI-IX (me zgjedhje) nxënësit fitojnë njohuri, aftësi, shkathtësi, vlera dhe qëndrime për të komunikuar me gojë dhe me shkrim; që të lexojnë dhe kuptojnë tekste llojesh e zhanresh të ndryshme; pasurojnë fjalorin dhe botëkuptimin e tyre duke lexuar tekste letrare dhe joletrare; mësojnë të shkruajnë tekste të ndryshme; mësojnë ta përdorin drejt shqipen standarde etj.

Lënda e Gjuhës shqipe nga kl. VI-IX (me zgjedhje) ka për mision aftësimin dhe orientimin e nxënësit për të vepruar në situata të ndryshme komunikimi në këtë gjuhë. Ajo ka për detyrë të zhvillojë te nxënësi aftësitë e gjuhës gjatë përdorimit të saj dhe ta edukojë atë me të kuptuarin, pranimin dhe vlerësimin e kulturës dhe mënyrës së jetesës së popujve të tjerë.

Përmbajtjet e programit janë të përshtatshme dhe u përgjigjen moshës dhe nivelit të nxënësve. Ecuria e mbarështimit të lëndës dhe metodologjia e mësimdhënies në tërësi zgjon interesimin e tyre për të përvetësuar gjuhën shqipe. Nxënësit aftësohen për të përdorur **format bazë të komunikimit**: të kuptojnë, të flasin, të lexojnë dhe të shkruajnë, të pyesin dhe të përgjigjen.

Gjuha shqipe për nxënësit joshqiptarë duhet të mësohet nëpërmjet formave, metodave dhe aktiviteteve të larmishme, me qëllim që zotërimi i formës standarde të saj të bëhet me interesim, kënaqësi dhe vullnet, me çka do të arrihet aftësimi më i mirë i tyre për të shkruar e për të lexuar nëpërmjet ushtrimeve të të folurit dhe të të dëgjuarit.

Lënda e Gjuhës shqipe (për nxënësit që shqipen nuk e kanë gjuhë amtare) ndihmon realizimin e të gjitha kompetencave, por më së shumti në kompetencën e komunikimit dhe të të shprehurit në shqip. Diagrami i mëposhtëm paraqet rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe (universale) që realizohen nëpërmjet lëndës së gjuhës së huaj:

Diagrami 2. Lidhja e kompetencave të përgjithshme (kyçe) me kompetencat e lëndës

2. ORGANIZIMI I PËRMBAJTJEVE PROGRAMORE

Mësimi i gjuhës shqipe si lëndë me zgjedhje për nxënësit që shqipen nuk e kanë gjuhë amtare në shkollën fillore nëntëvjeçare duhet të bëhet hap pas hapi dhe të jetë në pajtim të plotë me moshën dhe zhvillimin psikofizik të nxënësit. Ky proces lidhet me zhvillimin dhe kultivimin e shprehive të komunikimit (të kuptuarit, të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit).

Gjuha shqipe në arsimin fillor nëntëvjeçar për nxënësit që shqipen nuk e kanë gjuhë amtare (lëndë me zgjedhje) mësohet nga kl.VI-IX me nga 2 orë në javë ose me gjithsej 72 orë në një vit shkollor.

3. QËLLIMET E PËRGJITHSHME TË LËNDËS GJUHË SHQIPE NGA KL. VI-IX (lëndë me zgjedhje)

Nxënësi/nxënësja:

- të formojë qëndrim pozitiv për gjuhën shqipe si njëra nga gjuhët e mjedisit ku jetojnë;

- të zhvillojë interesimin, dashurinë dhe dëshirën për ta njohur, për ta zotëruar e për ta zbatuar gjuhën shqipe në praktikë;
- të përparojë e të përsosë të dëgjuarit, leximin dhe komunikimin korrekt, të qartë e të rrjedhshëm me gojë dhe me shkrim;
- të aftësohet për të shprehur mendimet, idetë, ndjenjat, dëshirat, qëndrimet dhe përvojën e vet;
- të aftësohet për përdorimin e gjuhës shqipe në rrethana të ndryshme jetësore;
- edukimi në frymën e paqes dhe të tolerancës – marrëdhënie të mira mes popujsh, etnish e qytetërimesh.

Kjo lëndë mësimore duhet pranuar si lëndë kulturash dhe aftësish. Nxënësi hedh hapat e parë drejt zbulimit dhe njohjes së një gjuhe të huaj. Tabela e mëposhtme pasqyron përputhjen e niveleve gjuhësore sipas Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave dhe shtrirjen e tyre sipas klasave në sistemin arsimor parauniversitar të Republikës së Maqedonisë së Veriut:

nivelet klasat	A 1	A 1+	A 2	A 2+
Klasa 12				
Klasa 11				
Klasa 10				
Klasa 9				
Klasa 8				
Klasa 7				
Klasa 6				

Tabela e niveleve sipas klasave

Referuar Kuadrit të Përbashkët Evropian të Referencave për Gjuhët, niveli gjuhësor për gjuhën shqipe (lëndë me zgjedhje), për nxënësit që shqipen nuk e kanë gjuhë amtare, që fillon nga klasa VI

dhe e përmbyll këtë cikël në klasën IX i përket nivelit A1. Përkatësisht, **nxënësi në klasën e nëntë përmbyll nivelin A1 dhe merr elemente të A1+.**

Më poshtë jepet përshkrimi i nivelit A1 sipas shkallës globale:

Shkalla globale A1	Nxënësi mund të kuptojë dhe të përdorë shprehje të përditshme dhe shprehje bazë që synojnë plotësimin e nevojave konkrete. Ai mund të prezantojë veten dhe të tjerët si dhe të pyesë, por edhe të përgjigjet për çështje që lidhen me të, si: ku jeton, banon, njerëzit që njeh, sendet që ka etj. Nxënësi mund të komunikojë në mënyrë të thjeshtë, nëse bashkëbiseduesi flet ngadalë, qartë dhe është i gatshëm të ndihmojë.
--------------------	--

Zotërimi i mirë i gjuhës së huaj ndihmon në zgjerimin e dijeve në fusha të tjera. Përvetësimi i gjuhës së huaj kontribuon jo vetëm në ngritjen dhe në formimin e individualitetit të nxënësit, por edhe në ndërtimin e qëndrimeve dhe të sjelljeve etike e humane; në frymën e bashkëpunimit, tolerancës, mirëkuptimit, respektimit të tjetrit, bashkëjetesës në shoqëri shumëgjuhësore e shumëetnike dhe në përgjithësi të vlerave individuale e kolektive, që i shërbejnë krijimit të një qytetari të ri të Evropës si dhe gjithë shoqërisë për një të ardhme më të mirë.

4. PËRSHKRIMI I KOMPETENCAVE TË LËNDËS

Kompetencat e lëndës së Gjuhës shqipe për joshqiptarët në arsimin fillor në Maqedoninë e Veriut janë përshkruar për çdo klasë veçmas. Për të mos e ngarkuar këtë kumtesë, po mjaftohemi të paraqesim vetëm kompetencat e lëndës së Gjuhës shqipe për kl. IX, kur edhe përmbyllet niveli A1.

a) Të dëgjuarit dhe të folurit për të komunikuar

Nxënësit përdorin drejt gjuhën standarde gjatë të folurit; kuptojnë dhe zbatojnë në komunikim, karakteristikat e gjuhës së folur; shqiptojnë saktë dhe me intonacionin e theksin e duhur fjalët dhe fjalitë, me qëllim që të jenë të kuptueshëm dhe interesantë për të tjerët; shoqërojnë të folurin edhe me elemente të komunikimit joverbal; diskutojnë dhe bashkëveprojnë me të tjerët gjatë punës në grup.

b) Të lexuarit dhe interpretimi i teksteve letrare dhe joletrare

Nxënësit lexojnë tekste letrare dhe joletrare që u përkasin periudhave të ndryshme, tekste klasike dhe bashkëkohore, shqipe, maqedonase (të përkthyer në shqip), dhe botërore dhe bëjnë interpretimin, analizën, vlerësimin dhe gjykimin e këtyre teksteve (të përshtatshme për moshën dhe shkallën e zotërimit të shqipes). Shfrytëzojnë për të mirë mediet e shkruara dhe ato elektronike: gazeta, revista, radion dhe televizionin; bibliotekën, internetin etj.

c) Të shkruarit për qëllime personale dhe funksionale

Nxënësit shkruajnë për qëllime të ndryshme. Fitojnë kulturë gjuhe dhe aftësohen si të shkruajnë një: lutje a kërkesë, letër, urim, falënderim, ftesë, autobiografi, e-mail. Ata ndjekin gjatë të shkruarit hapa, si: planifikimi, organizimi i ideve, rishikimi dhe redaktimi. Nxënësit, gjithashtu, respektojnë strukturën, tiparet e tekstit, si dhe rregullat gjuhësore.

ç) Njohuri për shqipen dhe përdorimi i drejtë i gjuhës

Në këtë klasë me të cilën përfundon niveli A1 i zotërimit të gjuhës shqipe, nxënësit duhet të flasin dhe të shkruajnë në mënyrën e duhur. Ata tani më duhet të zotërojnë njohuri e të demonstrojnë shkathtësi, vlera dhe qëndrime në lidhje me sistemin gjuhësor të shqipes. Kështu, nxënësit dallojnë pjesët e ndryshme të ligjëratës, kategoritë e tyre gramatikore dhe i përdorin në trajtën e duhur gjatë komunikimit. Ata duhet të zotërojnë një numër të konsiderueshëm fjalësh shqipe. Njohuritë e tyre për shqipen do të zgjerohen edhe me tema të parapara për këtë klasë, si gjuha standarde dhe dialektet e shqipes, shqipja – gjuhë indoevropiane dhe ballkanike; fjalët e thjeshta, të prejardhura dhe të përbëra; fjalia e thjeshtë, kryefjala dhe kallëzuesi, fjalitë pohore dhe mohore, fjalitë pyetëse dhe nxitëse, funksionet e fjalëve në fjali, fjalia e përbërë.

d) Të përkthyerit nga shqipja në gjuhën amtare dhe anasjelltas

Nxënësi aftësohet të përkthejë fjalë e fjali të shkurtra nga shqipja në gjuhën e vet amtare ose anasjelltas. Siç dihet, përkthimi është komunikimi i kuptimit të një teksti në gjuhën burimore me anë të një teksti të njëjtë të gjuhës së synuar. Nëpërmjet përkthimit nxënësit do të mësojnë fjalë, do të zhvillojnë aftësinë

krijuese të të folurit e të të shkruarit në shqip si dhe do të mund të krahasojnë gjuhët.

5. FUSHAT PROGRAMORE (NJËSITË MODULARE)

Fushat programore apo njësitë modulare në programin mësimor të Gjuhës shqipe prej kl. VI-IX (lëndë me zgjedhje) dallojnë nga njëra klasë në tjetrën. Në formë tabelore për secilën klasë veç e veç në katër kolona të posaçme janë dhënë: a) objektivat a qëllimet, b) përmbajtjet dhe nocionet, c) aktivitetet dhe metodat, ç) standardet e vlerësimit. Mbështetur në programet simotra, kemi përcaktuar këto fusha programore:

Klasa VI:

- a) Shkrim-lexim fillestar;
- b) Drejtshkrim e drejtshqiptim;
- c) Të shprehurit (me gojë e me shkrim).

Klasa VII:

- a) Pasurimi i fjalorit (me tekste joletrare dhe letrare);
- b) Përdorimi i drejtë i gjuhës;
- c) Të shprehurit dhe krijimtaria.

Klasa VIII:

- a) Komunikim dhe lexim letrar;
- b) Gjuhë;
- c) Të shprehurit dhe krijimtaria.

Klasa IX:

1. Lexim letrar;
2. Gjuhë;
3. Kulturë gjuhe.

6. DETYRAT E LËNDËS GJUHË SHQIPE NGA KL. VI-IX (lëndë me zgjedhje)

- të nxënësit është i orientuar drejt përdorimit të gjuhës në jetën e përditshme;
- njohja e shkallëshkallshme e gjuhës shqipe dhe përdorimi i drejtë i saj;
- njohja me nocionet, përmbajtjet dhe rregullat gramatikore e drejtshkrimore të gjuhës shqipe;
- aftësimi i nxënësve për të kuptuar, lexuar dhe shkruar;

- përvetësimi i fondit të nevojshëm fjalësh për të komunikuar lirshëm në situata të ndryshme;
- përvetësimi i formave themelore të të shprehurit me gojë dhe me shkrim (tregim, ritregim, përshkrim, lajmërim, ...);
- aftësimi i nxënësve për të lexuar, kuptuar, interpretuar e shijuar tekste joletrare e letrare;
- aftësimi i nxënësve që në mënyrë të pavarur të shfrytëzojnë literaturë dhe informata të ndryshme.

Tematikat që trajtohen në lëndën e gjuhës së huaj, përfshirë edhe gjuhën shqipe për joshqiptarët nga kl. VI-IX, janë të larmishme dhe përfshijnë të gjitha fushat e jetës, si:

- **Jeta e përditshme** (*përsëritjet, trupi, veshja, objektet që na rrethojnë, ngjyrat, ushqimet, ditët e javës, orari i mësimi, muajt e vitit, stinët, koha e lirë, aktivitetet e moshës, planifikimi i kohës, sporti, ushqimet, të dhëna personale, plane personale etj.*).

- **Jeta shkollore** (*klasa, shkolla, shokët, orari mësimor, lëndët mësimore, biblioteka, pikniku etj.*).

- **Jeta personale dhe shoqërore** (*familja, anëtarët e familjes; trupi i njeriut, shëndeti; festat, pushimet, profesionet, dëshirat, marrëdhëniet shoqërore etj.*).

- **Bota rreth nesh** (*qyteti, fshati, shteti, kontinentet, natyra, kafshët, ambienti, bimët, udhëtimet dhe turizmi, kultura, kujdesja për planetin etj.*).

- **Bota e komunikimit** (*kompjuteri, interneti, shkenca dhe teknologjia, posta, telefoni, radioja, televizioni, muzika, filmi, teatri, çështje aktuale; shkime nga praktika jetësore (letra, shkresa, ftesa, letërrurimi; e-maili); komunikimi shkrimor me administratën (lutja, kërkesa, biografia) etj.*).

7. QËLLIMET ZHVILLIMORE TË LËNDËS GJUHË SHQIPE NGA KL. VI-IX (lëndë me zgjedhje)

- **zhvillimi i dashurisë dhe i interesimit për gjuhën standarde shqipe** - që nënkupton rolin dhe rëndësinë e gjuhës, njohjen dhe komunikimin e ndërsjellë, marrëveshjet dhe argëtimin;

- **përvetësimi i shkathtësive për të komunikuar në situata të ndryshme** - që nënkupton të shprehurit e qartë e në mënyrë

përmbajtësore dhe sipas normës standarde të gjuhës shqipe; të dëgjojnë me vëmendje dhe ta kuptojnë atë që u thonë bashkëbiseduesit gjatë komunikimit verbal dhe joverbal;

- **zhvillimi i aftësive të shkrim-leximit** - që nënkupton shfaqjen e interesimit për përvetësimin dhe paraqitjen e formës grafike të sistemit të gjuhës shqipe, përdorimin e mjeteve mësimore sipas udhëzimeve të dhëna, dëshirën për zgjidhjen e pavarur të një detyre praktike; aftësinë për të shqiptuar e shkruar drejt shkronjat dhe fjalët e shqipes;

- **nxitja e interesimit, dashurisë dhe gatishmërisë për shfrytëzimin e librit si burim informacionesh dhe si mjet mësimor** – që nënkupton aftësimin e nxënësve për të lexuar e kuptuar tekstet e përshtatshme për moshën e tyre;

- **zhvillimi i kulturës së të folurit (të shprehurit me gojë dhe me shkrim) dhe të kulturës së medias** – që nënkupton zhvillimin e aftësive për përdorimin qëllimor dhe të orientuar të gjuhës dhe medieeve në funksion të kultivimit dhe shfrytëzimit të traditës kulturore dhe gjuhësore, si bazë për marrëdhënie humane me kulturat e tjera të mjedisit tonë;

- **zhvillimi i proceseve të të menduarit** - Një nga synimet madhore të shkollës është nxitja e të menduarit të nxënësit. Të menduarit dhe njohuritë shkojnë së bashku. Ne duhet të kemi njohuritë që të mendojmë rreth diçkaje! Sa më shumë dimë rreth tyre, aq më mirë jemi në gjendje të debatojmë, analizojmë apo vlerësojmë. Mendimi kritik nevojitet për të marrë vendimet e përditshme, që individi të bashkëveprojë në mënyrë funksionale me botën që e rrethon. Detyra qendrore për nxënësit sot është të mësojnë si të nxënë në mënyrë frytdhënëse dhe të mendojnë në mënyrë kritike.

Në përpjekje për të reformuar shkollën tonë, mësimdhënësit duhet të përditësojnë njohuritë e tyre, nxënësit duhet të provojnë dhe të analizojnë dijet që u jepen, në mënyrë që shkolla të bëhet vendi ku të gjithë mësojnë dhe mësohen nga njëri-tjetri, ku të gjithë të mund të mendojnë pa i marrë gjërat të gatshme, por duke i testuar në realitetin shoqëror dhe ku çdo dije do të vihet në pikëpyetje, para se të “gëlltitet” e papërpunuar.

Çelësa të procesit të menduarit:

- a) *Njohja* (të mbajturit mend). Thoni se ç' dini, ç' mbani mend, përshkruani, përsëitni, identifikoni, thoni se cili, kur, kë, ku, çfarë?
- b) *Të kuptuarit* (interpretimi dhe kuptimi). Përshkruani me fjalët tuaja, thoni se çfarë mendoni për ..., thoni se çdo të thotë, shpjegoni, krahasoni, lidhni...
- c) *Zbatimi* (të përdorurit e...). Si mund ta përdorni, ku të çon, demonstro...?
- ç) *Analiza* (zbërthimi, ndarja në pjesë). Cilat janë pjesët, rendi, arsyeja pse, shkaqet, problemet, zgjidhjet, pasojat...
- d) *Sinteza* (bashkimi i pjesëve). Si mund të ishte ndryshe, çfarë tjetër, po sikur, të supozojmë, zhvillo, përmirëso, krijo në mënyrën tënde...
- dh) *Vlerësimi* (grykimi dhe vlerësimi). Si do ta grykonit, a ka sukses, a do të ecë, çfarë do të parapëlqenit, pse e mendon kështu?....

8. UDHËZIME TË PËRGJITHSHME DIDAKTIKE

Roli i mësimdhënësit është i pazëvendësueshëm. Ai duhet të njohë metodikën e gjuhës dhe të zbatojë metodat dhe teknikat bashkëkohore të mësimdhënies dhe të mësimnxënies. Procesi mësimor në përgjithësi, përfshirë edhe lëndën Gjuhë shqipe nga kl. VI-IX (lëndë me zgjedhje) duhet të karakterizohet nga këto parime: *mësimdhënie me në qendër nxënësin, të mësuarit bashkëveprues, integrimi dhe procesi i rimarrjes së njohurive.*

a) Mësimdhënie me në qendër nxënësin

Nxënësit duhet të jenë në qendër të procesit të mësimdhënies. Ky proces do të ndërtohet në varësi të nevojave, aftësive dhe

interesave të nxënësve. Nxënësit e një klase janë të ndryshëm, për sa i përket mënyrës se si ata nxënë: individualisht, në grup, nën udhëheqjen e mësuesit, nxënie e pavarur, me anë të mjeteve konkrete etj. Përpos kësaj, kjo lëndë dhe të tjerat të ngjashme kërkojnë që nxënësit të nxënë konceptet, të zhvillojnë aftësitë dhe shkathtësitë si dhe të zbatojnë njohuritë gjuhësore. Këto diktojnë nevojën për strategji të ndryshme të mësimdhënies, të cilat përshtaten me objektin e të nxënit dhe nevojat e nxënësve.

b) Të mësuarit bashkëveprues

Mësuesit duhet të sigurojnë një mjedis të pasur dhe nxitës për komunikim dhe ndërveprim mes nxënësve. Ata do të përdorin metoda, strategji dhe teknika që nxitin të mësuarit bashkëveprues (interaktiv) si dhe të menduarit logjik, kritik e krijues. Nxënësit gjatë orëve të gjuhës shqipe shpesh do të motivohen të punojnë së bashku. Detyrat e përbashkëta do t'u sigurojnë nxënësve më shumë kohë për të folur dhe për të ndarë përvojat e tyre njëri me tjetrin. Njëherazi, edhe shkalla e zotërimit të gjuhës rritet. Puna në grupe do të nxisë tolerancën ndaj mendimit të tjetrit si dhe do të ndikojë në përdorimin e formave demokratike për të ndarë përgjegjësitë dhe punën.

c) Integrimi

Veprimtaritë gjuhësore, si: të lexuarit, të shkruarit, të folurit, të dëgjuarit dhe përdorimi i drejtë i gjuhës duhet të trajtohen në mënyrë të integruar që të sigurohen lidhje të ngushta ndërmjet tyre. Ato plotësojnë njëra-tjetrën dhe zhvillohen së bashku për ta bërë nxënësin të aftë të komunikojë dhe të përdorë njohuritë e marra në situata të njohura dhe të panjohura për të.

ç) Procesi i rimarrjes së njohurive

Aftësitë dhe shkathtësitë, njohuritë për sistemin gjuhësor dhe llojet e ndryshme të teksteve zhvillohen duke u rishikuar çdo vit. Kjo arrihet duke kaluar nga e njohura tek e panjohura dhe nga më e thjeshta te më e vështira. Temat dhe njohuritë do të rimerren në mënyrë të hollësishme dhe ciklike në faza të njëpasnjëshme të programit mësimor. Kjo mundëson që nxënësi të përparojë nga niveli paraprak në nivele më të larta të përdorimit të gjuhës.

Realizimi i qëllimeve të përgjithshme të lëndës *Gjuhë shqipe* si lëndë me zgjedhje për nxënësit joshqiptarë (nga kl. VI-IX), do të

arrihet nëse plotësohen në tërësi kërkesat programore që janë shpërndarë në mënyrë të vazhdueshme nëpër klasa.

Fusha programore e shkrim-leximit fillestar duhet të realizohet përmes formash dhe metodash bashkëkohore të punës, gjë që do të varet nga paranojëritë dhe aftësitë konkrete të nxënësve. Gjatë procesit të përvetësimit të kësaj fushe programore, krahas tekstit bazë mësimor do të ishte mirë të shfrytëzohen edhe situata të ndryshme të jetës, si: leximi i mbishkrimeve të firmave, emrave të rrugëve, titujve të librave, prospekteve etj.

Tekstet për lexim duhet të jenë të shkurtër (edhe si përmbajtje edhe si strukturë fjalish), dinamikë dhe interesante. Kujdes të posaçëm duhet t'u kushtohet fjalëve të panjohura. Gjatë mësimdhënies e mësimnxënies do të duhet të bëjmë përsëritje, dialogë të shkurtër, plotësime mbi figura, pyetje të tipit “e saktë apo e gabuar”, letra me zëvendësime fjalësh, teste që përfshijnë ngjyrat, ndërtim fjalish të thjeshta; krahasime ndërmjet gjuhës së nxënësit e shqipes, përkthim fjalësh e fjalish, praktika të shkrimit të lutjes, kërkesës, urimit, ftesës, jetëshkrimit etj.

Nxënia e përmbajtjeve të fushës programore të Gramatikës duhet të bëhet sipas metodës së rrathëve koncentrikë. Kjo do të thotë se njohuritë nga kjo fushë do të përvetësohen shkallëshkallshëm, nga viti në vit. Çështjet gramatikore duhet të mësohen në kontekste ligjërimore, jo si metagjuhë.

Është e udhës të përdoren një varg metodash didaktike për të bërë orët e mësimi më të larmishme e më tërheqëse. Përzgjedhjen e metodës, mjeteve mësimore dhe materialeve të tjera ndihmëse si dhe formën e punës duhet ta bëjë arsimtari. Mësimdhënësi mund të përdorë të gjitha burimet, mjetet dhe materialet që ndihmojnë arrijtjen e rezultateve dhe kompetencave të lëndës së gjuhës shqipe nga kl. VI-IX. Mjetet mësimore, siç janë: libri, fletorja e punës, fotografite, udhëzuesit profesionalë, fjalorët, gazetatat dhe revistat për fëmijë, materialet pedagogjike janë të domosdoshëm. Përdorimi i kompjuterit, i kasetave, i disqeve, i ilustrimeve, i video projektorit, i materialit auditiv, i video materialit, i internetit dhe i mjeteve të tjera të konkretizimit ndihmon nxënësit për përvetësimin e të gjitha formave të gjuhës shqipe. Mësimdhënësi, varësisht nga njësia mësimore dhe nga qëllimet e mësimi, zgjedh mjete mësimore plotësuese, me të cilat

e konkretizon mësimin, nxit aktivitetin e nxënësve, të menduarit dhe siguron cilësi më të lartë të realizimit të mësimin praktik.

Parapëlqehet që mësimdhënësit (po edhe nxënësit) të përzgjedhin dhe në orët e mësimin (po edhe jashtë orëve të mësimin) të ndjekin së bashku (ose edhe ndaras) materiale audiovizuale nga Interneti e YouTube-ja që lidhen me tema të caktuara mësimore, si p.sh.: alfabeti shqip, të mësojmë së bashku, fjalë të ndryshme shqip, numrat shqip, ngjyrat, kafshët shtëpiake, kopshti zoologjik, filma vizatimorë për fëmijë (në gjuhën shqipe), këngë shqipe për fëmijë; fjalë të urta, gjëgjëza, frazeologjizma, poezi të recituara nga aktorë të njohur, përralla e tregime për fëmijë; drama, emisione televizive për fëmijë, revista për fëmijë, materiale mësimore për gjuhën shqipe dhe kulturën shqiptare në përgjithësi etj. Arsimtari i lëndës mund të ftojë në orën e mësimin ndonjë profesionist që lidhet me temën që trajtojnë (shkrimtar, mjek etj.) ose të organizojë edhe vizita mësimore me nxënësit në kopshtin zoologjik, në ndonjë bibliotekë, në postë, në ndonjë televizion etj., me qëllim që nxënësit të njoftohen jo vetëm me punën që bëjnë kompetentët, por gjatë shpjegimit që jep ai (në shqip) të dëgjojnë e të mësojnë edhe fjalët e termet kryesore që lidhen me veprimtarinë e tyre profesionale.

9. METODOLOGJIA E VLERËSIMIT DHE E VETËVLERËSIMIT TË NXËNËSVE

Vlerësimi i njohurive dhe aftësive konkrete arritjeve të nxënësve kërkon zbatimin e metodave bashkëkohore pedagogjike. Gjatë këtij procesi, arsimtari përkujdeset dhe gjithnjë duhet të krahasojë arritjet aktuale të nxënësve me qëllimet e përcaktuara paraprakisht. Ai shfrytëzon instrumente të ndryshme për vlerësimin dhe vetëvlerësimin e arritjeve të nxënësve në fushë të leximit, shkrimit, dëgjimit, shpjegimit dhe të të kuptuarit të gjuhës. Vlerësimi i arritjeve të nxënësve bëhet me nota numerike (nga 1-5).

Në rastet kur nxënësit nuk i përvetësojnë me sukses përmbajtjet e caktuara; arsimtari, me ndihmën e drejtorit, pedagogut dhe psikologut të shkollës, ndërmer masa të nevojshme dhe shfrytëzon metoda përkatëse për motivimin e tyre, derisa të arrijë efektet e dëshiruara.

Mësuesi, njëherazi, i përdor këto vlerësime për të përmirësuar forma të ndryshme të punës së tij, vlerëson në mënyrë kritike metodat e tij të mësimdhënies dhe mban qëndrim po në mënyrë kritike për të përmirësuar frytshmërinë e tyre.

Në procesin e mësimin të gjuhëve të huaja vetëvlerësimi mund të përqendrohet në tri aspekte kryesore:

1. Në procesin e mësimin, që do të thotë vlerësimin i përparimit të tyre, nivelin e arritur në secilën shkallë dhe suksesin ose mosesuksesin në realizimin detyrave dhe qëllimeve të caktuara.

2. Në aftësitë e tyre komunikuese.

3. Në zotërimin e gjuhës, pra në numrin e fjalëve që di, në mënyrën si i shqipton ose i shkruan ato dhe në mënyrën e lidhjes së tyre në fjali (përdorimin e strukturave gjuhësore).

10. KUSHTET HAPËSINORE DHE MATERIALE-TEKNIKE

Realizimi i mësimin të lëndës Gjuhë shqipe si lëndë me zgjedhje për nxënësit joshqiptarë mund të arrihet në kushtet hapësinore të parapara me Normativin për hapësirën e nevojshme për mësimdhënie. Për të arritur efektet e dëshiruara, kjo lëndë mësimore duhet të realizohet në mësonjëtoje të specializuara ose nëpër kabinete të veçanta, ku do të ketë pajisje kompjuterike, qasje në internet, LCD projektor etj.

11. PËRFUNDIM DHE PROPOZIM

Konstatim i përgjithshëm është se në Maqedoninë e Veriut kemi arsim jociësor. Për këtë gjendje të pamirë fajtor jemi të gjithë. Këtu mund të përfshihen planet e programet mësimore jo të përshtatshme për nxënësit e studentët e kohës sonë, tekste të dobëta shkollore (shumica e tyre të përkthyer nga maqedonishtja në një gjysmëshqipe), kushtet jo të mira hapësinore dhe mospasja e mjeteve mësimore, pagat e ulëta të mësimdhënësve, punësimet jo sipas kriterit të cilësisë, mungesa e shprehisë për të lexuar tekste e vepra me vlerë që sjell kufizime në kulturën e përgjithshme të rinisë sonë si dhe në kulturën e dobët gjuhësore, duke mbjellë analfabetizmin funksional dhe jorrallë duke prodhuar analfabetë me diplomë. Thjesht, të rinjtë e të rejtat tona nuk kanë motivim as të brendshëm e as të jashtëm për të nxënë dituri që më pas të merren me punë intelektuale, por shpresojnë

të dalin jashtë vendit për një jetë materiale më të mirë. Si përfundim, sistemi i keq arsimor prodhon kuadro të dobëta.

Interesimi për të mësuar shqipen nga popullata joshqiptare në Maqedoninë e Veriut deri më tani ka qenë fare e vogël. Të paktë janë joshqiptarët që përcaktohen të mësojnë shqipen (në shkollë, në kurse apo edhe në fakultet). Mësimi i gjuhës shqipe si gjuhë e dytë e huaj në Maqedoninë e Veriut me patëdrejtë ndërpritet me përfundimin e shkollimit fillor (me nivelin A1), meqë nuk e kemi të pranishme në programet mësimore të shkollave të mesme. Ajo nuk mësohet më nga joshqiptarët as në fakultet, përveç në Katedrën e Gjuhës e të Letërsisë Shqiptare në Fakultetin e Filologjisë “Bllazhe Koneski” në Shkup, në programin studimor Përkthim e interpretim nga shqipja në maqedonisht e anasjelltas.

Njohësit e mirë të shqipes me gjuhë amtare maqedonishten mund të jenë mjaft të suksesshëm në përkthimet nga shqipja në maqedonisht. Përkthyesi duhet të ketë njohuri të përgjithshme, të njohë shumë mirë gjuhën burimore dhe gjuhën e synuar së bashku me kulturat që lidhen me to si dhe njohuri të thelluara në fushën që përkthen (ekonomi, drejtësi, letërsi, art, sport etj.).

Përkthimi nga maqedonishtja në shqip e anasjelltas është zgjeruar mjaft dhe do të zgjerohet edhe më tej me Ligjin për Zbatimin e Gjuhëve, me vajtje-ardhjet Shqipëri, Kosovë - Maqedoni, komunikimin dhe bashkëpunimin institucional të Maqedonisë së Veriut me Shqipërinë e Kosovën. Andaj, edhe pse tani përballen me shumë vështirësi, përkthyesit dhe interpretuesit e mirë do të jenë mjaft të kërkuar në tregun e punës.

Maqedonia e Veriut është shtet shumëncional e shumëgjuhësor, por etnitetet janë shumë të mbyllur në vete, kanë paragjykimet negative për tjetrin që shprehet gjithkund, si në jetën e përditshme, në mjetet e informimit, në sport, art, muzikë, politikë, pseudoshkencë; madje edhe në disa tekste mësimore e në Fjalorin enciklopedik të Maqedonisë.

Mbyllja e kujtdo vetëm në guackën e vet sjell izolim, mosnjohje të mjaftueshme të kulturës së tjetrit që ka për pasojë edhe probleme të shumta natyrash të ndryshme. Në këtë kuptim, shqiptarët janë mjaft të hapur ndaj botës, ndaj trashëgimisë materiale e shpirtërore të të tjerëve, njëdhimisht edhe ndaj gjuhës e kulturës

maqedonase. Nxënësit shqiptarë maqedonishten e kanë lëndë të domosdoshme dhe fillojnë ta mësojnë që nga klasa e tretë e deri në studime (në vitin e parë), ndërsa shqipja për joshqiptarët në Maqedoninë e Veriut ka statusin e gjuhës fakultative vetëm në katër vitet e arsimit fillor (nga klasa VI-IX).

Gjuha shqipe dhe ajo boshnjake statusin e lëndës me zgjedhje e kanë edhe në Turqi që nga viti 2018. “Mësimdhënia e gjuhës shqipe si lëndë me zgjedhje në shkollat 8-vjeçare në Turqi, përkrah kurseve intensive të pavarura të shqipes u konsiderua si një arritje e rëndësishme nga Ambasadori i Shqipërisë në Turqi, Genti Gazheli. Numri i individëve apo i biznesmenëve, që duan të vijin në Turqi apo të shkojnë në Shqipëri, sipas ambasadorit të Shqipërisë në Turqi, Genti Gazheli, është gjithnjë në rritje” (Gazeta Dita, 25. 12. 2008).

Do të ishte mirë që të ndiqen edhe te ne modelet më të mira të vendeve shumëgjuhësore, përkatësisht **Gjuha shqipe të ketë statusin e lëndës së detyrueshme në arsimin parauniversitar (fillor e të mesëm) në Maqedoninë e Veriut edhe për nxënësit e etniteteve të tjera.**

PROGRAMET MËSIMORE TË KONSULTUARA:

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Byroja e Zhvillimit të Arsimit,
Programi mësimor, Gjuhë shqipe nga kl. VI-IX të arsimit fillor nëntëvjeçar (lëndë me zgjedhje), Shkup, 2019.

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Byroja e Zhvillimit të Arsimit,
Programi mësimor, Gjuhë shqipe për kl. VI të arsimit fillor nëntëvjeçar (lëndë me zgjedhje), Shkup, 2019.

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Byroja e Zhvillimit të Arsimit,
Programi mësimor, Gjuhë shqipe për kl. VII të arsimit fillor nëntëvjeçar (lëndë me zgjedhje), Shkup, 2019.

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Byroja e Zhvillimit të Arsimit,
Programi mësimor, Gjuhë shqipe për kl. VIII të arsimit fillor nëntëvjeçar (lëndë me zgjedhje), Shkup, 2019.

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Byroja e Zhvillimit të Arsimit,
Programi mësimor, Gjuhë shqipe për kl. IX të arsimit fillor nëntëvjeçar (lëndë me zgjedhje), Shkup, 2019.

- Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Byroja e Zhvillimit të Arsimit, *Gjuhë shqipe (si lëndë zgjedhore në shkollat fillore), kl. V-VIII*, Shkup, 2005.
- Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Byroja e Zhvillimit të Arsimit, *Koncepti për përpilimin e librit dhe metodologjia për vlerësimin e librit*, Shkup, dhjetor 2010.
- Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Byroja e Zhvillimit të Arsimit, *Programet mësimore për kl. VI në arsimin fillor nëntëvjeçar*, Shkup, 2008.
- Министерство за образование и наука на Република Македонија, Биро за развој на образованието, *Наставна програма по македонски јазик за децата на граѓаните на Р. Македонија кои престојувале во странство и се вратиле во Р. Македонија каде што ги започнуваат или продолжуваат основното образование*, Скопје, ноември, 2013.
- Министерство за образование и наука на Република Македонија, Биро за развој на образованието, *Јазик и култура на власите, VI одделение, Деветгодишно основно образование*, Скопје, 2008.
- Republika e Shqipërisë, Ministria e Arsimit dhe Sportit, *Kurrikula e bazuar në kompetenca*, Lënda: Gjuhë e huaj e dytë, klasa VII, Tiranë, 2016.
- Republika e Shqipërisë, Ministria e Arsimit dhe Sportit, *Udhëzues kurrikular lëndor për gjuhën e huaj, Material ndihmës për mësuesit e gjuhës së huaj në arsimin e mesëm të ulët, klasat 6-9*, Tiranë, 2018.
- Republika e Shqipërisë, Ministria e Arsimit dhe Sportit, Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Gjuhë amtare maqedonase, Shkalla: III&IV, Klasa: VI-IX*, Tiranë, 2017.
- Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Fusha kurrikulare: Gjuhët dhe komunikimi, *Kurrikula lëndore / Programi mësimor, Gjuhë shqipe – për nxënësit e komuniteteve joshqiptare, klasa III (Draft)*, Prishtinë, 2018.
- Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Fusha kurrikulare: Gjuhët dhe komunikimi, *Kurrikula lëndore / Programi mësimor, Gjuhë shqipe – për*

nxënësit e komuniteteve joshqiptare, klasa VI (Draft), Prishtinë, 2018.

Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Fusha kurrikulare: Gjuhët dhe komunikimi, Kurrikula lëndore / Programi mësimor, *Gjuhë shqipe – për nxënësit e komuniteteve joshqiptare*, klasa X (Draft), Prishtinë, 2018.

Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, *Kurrikulat lëndore / Programet mësimore*, klasa VI, Prishtinë, 2018.

Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, *Kurrikulat lëndore / Programet mësimore*, klasa VII, Prishtinë, 2018.

Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, *Kurrikulat lëndore / Programet mësimore*, klasa VIII (Draft për shkollë pilot), Prishtinë, 2018.

Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, *Kurrikula bërthamë e arsimit të mesëm të ulët të Kosovës, Klasa VI, VII, VIII dhe IX* (e rishikuar), Prishtinë, gusht, 2016.

Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, *Korniza kurrikulare e arsimit parauniversitar të Republikës së Kosovës* (e rishikuar), Prishtinë, gusht 2016.

Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, *Plani dhe programi mësimor për kl. VI të shkollës së mesme të ulët*, Prishtinë, gusht, 2003.

Republika e Kosovës, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, *Plani dhe programi mësimor për kl. IX të shkollës së mesme të ulët*, Prishtinë, dhjetor, 2005.

Burime nga Interneti:

<file:///D:/Programe%20mesimore%202019/Planprogramet%20mesimore%20shkurt%202019/KS/Kurrikula/udherrefyes-per-zbatim-in-e-kk-2016-2021-final.pdf>

file:///D:/Programe%20mesimore%202019/Planprogramet%20mesimore%20shkurt%202019/kl.%209,%20albanski_jazik.pdf